

právnicka možnou. Komunální správa založená na všeobecném volebním právu stává se způsobilou, aby ony velké problémy, jež vnitřní správě nastávají v oboru úkolů socialně-politických, řešil v zájmu tříd hospodářsky nejslabších.

R. stojí tu celkem na modifikovaném stanovisku politického radikalismu anglického, jež byli k dokonalosti vypracovali *Bentham*, *Mill* a *Chadwick*; myšlenka Millova o účasti nejširších tříd na vládě, jak ze samého líčení Redlichova viděti, provedena je jen v theorii. Redlichovo nadšení pro nový selfgovernment asi způsobilo, že známý socialistický spisovatel *E. Bernstein* (č. 341. D. Zeit) v referátu o knize Redlichově mohl se z toho těšiti, že během posledního století nastala přeměna vnitřní správy anglické z organismu plutokratického na organism demokratický, kdežto z líčení Redlichova právě jde, jakou moc mají posud aristokracie a třídy hospodářsky silnější. Nelze ovšem upříti, že rozvoj, započatý demokratickými reformami, vedl k politickému uv. domování, o jakém ve státech kontinentálních nemáme představy.¹⁾ že demokratická místní správa učí duchu svépomoci, svéodpovědnosti a vzájemnosti. Správa úřednická nedostačí pro neznalost konkrétných poměrův životních, správa laikální zase vyžaduje občanstva obětovného, vzdělaného a odpovědnosti vědomého. Proto v době novější zřizují se též úřady smíšené, úřady státní s přibráním laikův; v Anglii však sice správa se vykonává úředníky i laiky, avšak oddělenými dle instancí: v nižších je správa laikální, v ústřední instanci správa úřednická. — Redlichova kniha podává bohatý material k uvažování; jeho znalost správy, organisace a literatury lze vysvětliti jen dlouholetým studiem za pobytu v Anglii. Právnický bylo by si práti tu a tam přesných formulací; přes to však obsáhlé dílo zůstane nezbytným každému, kdo stará se o zřízení země, jež na zřízení států kontinentálních měla tak značný vliv.

—řk.

Ústavní právo v časopisech r. 1901.*)

Výsledky za tento rok nejsou příliš povzbuzující. Vyšloť v oboru práva ústavního málo, co by zasluhovalo podrobnějšího povšimnutí; ve všeobecném právu státním a v politické filosofii jeví se i chudoba, třeba že v poslední době vyšlo několik děl o všeobecném právu státním. V časopisech, které byly k referátu přístupny, uveřejněny byly za r. 1901 tyto úvahy, články a rozpravy:

I. Všeobecné právo státní a politická filosofie. Přednáška univ. prof. v Bruselu *P. Errery*: *Interdépendance des pouvoirs en Belgique* (Rev. du droit publ. et d. l. science pol.) dotýká se všeobecné státovědy v otázce dělení moci. Z pozitivních ustanovení belgické ústavy se dovozuje, jakou ingerenci má moc výkonná v oboru moci zákonodárné, moc soudcovská v oboru moci výkonné a naopak. Král je účastníkem moci zákonodárné, kterou vykonává společně s komorami (má právo iniciativy, svolává sbory k mimořádným zasedáním, může je odročiti a obě rozpustiti), jmenuje soudce na doživotí, pouze vyšší soudce na návrh senátu. Ústava belgická z r. 1831 totiž přijala princip relativního dělení moci, připustivši exekutivě obsáhlejší účast na moci zákonodárné, jináče však chtěla trvati při základní myšlence vzájemné neodvislosti jednotlivých držitelů moci. Jako jinde, ani zde nebylo možno provésti theorii o dělení moci do důsledků, ježto by jinak (jak učí novější konstituční theorie), vláda parlamentární byla nemožnou. — V témže časop. je čl. *Moreau*ův o parlamentární iniciativě. — Ženevský dvokát *Comptotheca* polemisuje krátce s náhledy *Labandových*, *Rehmových* a *Fellinkových* o suverenitě států dílčích ve státu spolkovém. Odpovídá na výtky, které byly učiněny jeho dílu o právnickém pojetí státu, a hájí stanovisko tam zaujaté, že státy vstoupivše v stát spolkový jsou pro-

¹⁾ *W. B. Odgers*: *Local government*, p. 3.

*) Přehled práva správního bude podán příště.

vinciemi, že stát spolkový je v pravdě státem jednotným, jehož různé územní svazky požívají velmi obsáhlé autonomie, různé dle dosahu jednotného státu; rozdíl mezi prostými svazky samosprávnými a státy dílčími spolkového státu je prý pouze v míře oprávnění. (Rev. gén. d. dr., d. l. legisl. et d. l. jur.) — Táž revue přinesla výtah z rozšířeného francouzského překladu *Fellinkovy* knihy o prohlášení práv člověckých, a to partii o ústavě anglické a americké. — V chorv. Mjesečniku pravn. druž. u Zagr. má článek *Živ. Perić*, Nekolko misli o promeni narodnosti u slučaju aneksije. — Anarchistickou teorií poněkud zabývá se článek *Hawelkův*: Kníže Petr Krapotkin a anarchismus; referuje o pamětech tohoto šířitele anarchismu a o jeho poměru k Bakuninovi (Zeitsch. f. Volksw., Soc. u. Verw.). — V »Revue d'économie politique« pokračuje *M. Heins* v pojednání o pojmu státu (dosud neukončeno). — Ročník VIII. »R. du dr. publ. et de la sc. pol.« přináší další stati rozpravy *M. Deslandres-ovy*, professora pravn. fak. v Dijonu, o křisi vědy politické. Poslední oddíl jedná o methodě dogmatické, jejím užívání a kritice, a to se stanoviska nepříznivého (k rozpravě vrátíme se, až bude ukončena). — Článek: The economic interpretation of history (Polit. Science Quarterly) obsahuje posudek nauky o historickém materialismu. V témž čas., jež vydává fakulta politických věd university kolumbijské v New-Yorku, vytýká prof. *Merriam* ve svém referátu, že Rehmov »Allg. Staatslehre« je více »deutsche« než »allgemeine«, a že tak jako Jellinek ve studii o státních fragmentech má velikou odvahu k tvoření terminologie pro anomální typy polických svazkův. — Některých otázek všeob. státovědy dotýká se petrohradský docent *Challandes*: Das völkerrechtliche Rechtsverhältniss. (Arch. f. öff. R.).

II. Státy cizí.

1. *F. Schmid* pokračuje v obsírném výkladu čl. 5. říš. ústavy něm. o vykonávání říšského zákonodárství spolkovou radou a říšským sněmem něm., a o náležitostech, jichž třeba k usnesení říš. zákona (Z. f. d. ges. Staatswiss.). — *Arndt* pojednává o publikaci říšských nařízení německých, k. př. nařízení spolkové rady (D. Recht). — Od *Arndta* je v témž časopise polemický článek, vztahující se k právní povaze správních předpisův německých, řízený proti článku *Labandovu* v D. Jur.-Z. — *Buchka* jedná o návrhu centra na placení diet poslancům německého říšského sněmu, jenž sice byl odkázán komisi a odhlasován, avšak sotva s úspěchem pro odpor spolkových vlád (D. Juristenz.). — O nedostatku obecných předpisův, týkajících se schopnosti zastávati čestné úřady, a o sporné otázce, jaký vliv má konkurs na zastávání mandátu poslaneckého dle říš. zákonů něm. a pruských, píše *Bauke* (Ann. des Deut. Reich.). — Výklad čl. 54. něm. říš. ústavy podává *Kurs* v Jahrb. f. Nationalök. u. Stat. (Conrad, Loening, Lexis). — Tajný justiční rada prof. *Zorn*, z Bonnu, uvažuje (v 1. seš. X. roč. Verwaltgsarch.) o německé státní řeči, i snaží se tento politický programový požadavek vědecky zdůvodniti. Klade si otázky: Které důsledky plynou z platného ústavního práva v říši německé; dále kterými předpisy ony důsledky by mohly býti omezeny; kterých zásad je užívati při úřadování orgánů státních; a konečně, zda-li zvláště pro vyučování náboženství ve školách národních platí zásady odchylné od zásad platných obecně pro správu státní. Rozumí se, že otázky zodpověděny jsou v neprospěch národností neněmeckých, při čemž se prof. *Zorn* nebojí ani takových argumentův, jako že každá velmoc byla by co nejtíže poškozena na své jednotě a síle, kdyby uznala stejné oprávnění více řečí ve státním životě a činnosti, nebo, že prý »zkušenost jasně ukázala«, že rovnoprávnost národnostní je nemožností a že předpis § 19. v rak. ústavě »přivedl stát na pokraj záhuby«. S prof. *Zornem* bylo na tomto místě těžko se příti; jsouť jeho důvody národnostně strannicky zabarveny: čteme-li na př., že jednací řeč úřadů je německá a kdo s úřady ve styk vstoupiti chce, že je mu této řeči užívati, tedy po případě dříve se ji

přiučiti, patrně, že autorovi ještě není jasno, jsou-li úřady pro obecní nebo obecní úřady. Mlčení pruské ústavy připouští prý jediný výklad: Státní řeč je německá, protože užívání něm. řeči v celém oboru působnosti úřadů i úředníků a ve styku všech státních příslušníků s nimi — není snad pouze *ius dispositivum*, nýbrž *ius cogens*, kteréž zachovávalo býti musí. Nikdo nemá práva na úřední styk v jiné řeči než německé; žádný »poctivý právník neodvážil se tvrditi před sebou a jinými, že v rámci německého práva je také polská národnost«. Úřední řeč říšské pošty je německá a proto prý návrhy k německým poštovním úřadům (adresy dopisů) musí býti v této řeči; návrhy v jiné řeči jsou právně neučiněny. O vyučování náboženství platí tytéž zásady: Německá říše a Prusko jsou německé státy a jejich státní řeč je výlučná. Žurnalistické namnoze vývody Zornovy jsou jen svědectvím toho, jak i mysl vědecky inteligentní dává se strhnouti obecným proudem národnostní neváživosti, nechtějíc si uvědomiti poměry skutečné. — V článku »Das kaiserliche Heer« stěžuje si *Bielefeld* (Arch. f. öff. R.), že státoprávní upravení vojenských poměrů německých je obrazem nesoustavného a myšlence jednoty národní se příčího rozdělení mocenských poměrů. Mimo některé požadavky čistě vnější žádá zrušení vojenských ministerstev jednotlivých států a s ústavního hlediska důležité podřízení říšského úřadu vojenského pravomoci říš. kancléře. Bavorsko je mu žárlivým zastancem federalistických snah při jednotě armády. — Ručením státu za škodu způsobenou státními orgány třetím osobám, zabývá se s hlediska všeobecného i dle positiv. ustanovení německých článků prof. *Stengla* z Mnichova (Ann. d. Deut. Reiches). — *Keidel*, Geburt und Aufenthalt als Anknüpfungspunkte für den Erwerb von Staatsangehörigkeit referuje o některých zákonodárných pokusech k tomu směřujících, aby byla zjednána souvislost mezi bydlištěm a státní příslušností (Arch. f. öff. R.)

Prof. *Laband* uvažuje (D. Jur.-Z.) o návrzích centra a sociálně-demokratické strany říš. sněmu německého na zřízení státního dvoru soudního pro říši německou. Dle čl. 17. ústavy pro tuto říši potřebují nařízení císařova k platnosti své podpisu říš. kancléře, jenž tím přejímá zodpovědnost; poslední slova jsou však pouze »*lex imperfecta*«, ježto nelze kancléře před forem k zodpovědnosti pohnati, říš. ústava tu potřebuje doplnění. Nicméně *Laband* nevidí odpomoc ve zřízení stát. dvoru soudního; naopak chová se k návrhům sněm. odmítavě, ježto praktický význam ministerských obžalob poklesl. Dříve toto právo bylo cennou, ba nepostradatelnou zbraní zastupitelstva lidu proti přehmatům vlády; avšak nyní po vývoji správního soudnictví, po zákonném uspořádání soustavy úřadů a jejich příslušnosti, jakož i za obecné zodpovědnosti všech úředníků za zákonnost jejich úředního jednání, je význam právní zodpovědnosti ministrů zcela zvláště ztenčen velkým vývojem politické t. j. parlamentární odpovědnosti ministerské; libovůle ministrova v porušování subjektivních práv a objektivních pravidel právních v největším oboru správy je nemožná. Vliv veřejné kontroly a kritiky v parlamentu, tisku. shromážděních a spolicích, působí více, než stará zbraň min. obžalob, kdysi sice dobrá, během doby však z potřeby vyšlá, zrezavělá. Něm. říše neutrpěla dosud nedostatkem zodpovědnosti kancléřovy nijaké újmy na svém vývoji. Kritika návrhu centra je naprosto nepříznivá, jeť neúplný a zůstal by bez valného výsledku; návrh sociálně-demokratický jde sice radikálně za cílem, avšak čelí jen k tomu, aby císař byl zbaven vši samostatné moci, a říšský kancléř byl úplně podroben straně v říšském sněmu panující (zodpovědnost kancléřova dle tohoto návrhu má se vztahovati na všechna jednání i opomenutí německého císaře). — O témže předmětu jedná prof. *Arndt* (D. Recht), taktéž odmítavě. Rozhodně obrací se proti návrhu centra, aby určité otázky ústavně-právní nebo povahy dynastické, na př. konflikty mezi císařem a spolkovou radou, mezi těmito a říšským sněmem, mezi říší a členy spolkového státu, spory na půdě spolkových ústav, spory o následnictví na trůn, rozhodovány byly zvláštním státním dvorem soudním. V otázce zodpovědnosti říš. kancléře nezdá se jemu,

že již přišla doba, aby zodpovědnost politická říš. kancléře byla přeměněna v právníckou. V některých případech by prý dokonce stát. s. dvůr jen škodil, kdyby rozhodoval dle názorů práva a nikoli dle požadavků politiky. — *Kulemann* replikuje proti *Arndtovi*, tvrdě, že jeho vývody znamenají v poslední instanci: Síla jde před právem. Žádá zřízení stát. s. dvoru, jak po řešení jistých sporů výše jmenovaných, tak pro zodpovědnost kancléřovu, jelikož pro právní poměry každého druhu musí býti instance, která by spory rozhodovala s právníckého hlediska (D. Recht). — *Lucas* jedná o sporu mezi pruským soudním dvorem pro řešení sporů kompetenčních a německým říšským soudem. Ve třech případech totiž říšský soud neuznal cestu právní za přípustnou, ale pruský (tedy provinciální) soudní dvůr pro řešení sporů komp. zrušil tato rozhodnutí říš. soudu a odkázal věc k řádnému vyřízení cestou právní. Rozhodnutím soudu pruského však říšský soud se nepodrobil a v jednom případě ani rozhodnutí onoho stranám nedodal, ve dvou ostatních pak prohlásil další jednání za nepřipustné. Spisovatel dovozuje ze zákonných ustanovení nesprávnost náhledu říšského soudu, kterýž je nejvyšší instancí processní pro záležitosti zemského soudnictví, nemůže však vykonávati jinou státní nebo soudní moc, tedy ani rozhodovati spory kompetenční (D. Juristenz.).

2. *Hatschek*, »Session, Prorogation und Dissolution des Parlaments« (Zeit. f. d. ges. Stw.) jedná o vzniku těchto pojmů v parlamentarismu anglickém. Dle dnešního práva angl. pojem rozpuštění a zasedání parlamentu shoduje se s pojmem kontinentálním; avšak »prorogation« a »adjournment« mají svůj význam zvláštní. Prorogace znamená jednak ukončení zasedání, ale mimo to zároveň případ odročení bez předchozího zasedání, když totiž parlament byl svolán na určitý den a před svým sejitím se byl odročen na jiný den (prorogation by countermanding); odročení děje se tu pravidelně korunou. »Adjournment« (adjournare) znamená pak odročení z vlastní moci parlamentu, na kterémž parlament se usnesl. Důležitý je rozdíl, že prorogace úplně přerušuje parlamentní práce, tak že veškeré nevyřízené předlohy musí býti znovu podány; adjournment však práce pouze odročuje a nezhazuje jich. H. zabývá se otázkami: 1. Kdy a jak pojem prorogace odlišil se od pojmu dissoluce parlamentu, a 2. kdy a jak nastal rozdíl mezi významem prorogace a adjournmentu. Uvažuje o vzniku pojmu »sesse« jako umělého přerušování prací parlamentárních a klade jeho vznik do období mezi 1380—1577. Za doby nejstarší technika svolávání a propouštění parlamentu pro pouhou prorogaci byla táž, jako pro ukončení parlamentu; vždy znovu se vydávaly volební dopisy k sheriffům a poukázky na diety poslancům. Později však po pouhé prorogaci nebyly již vypisovány nové volby, ani neobdrželi poslanci po prorogaci ad continuandum parliamenti (to continue the parliament) hned poukázek, nýbrž to dalo se až na konci parlamentu, až totiž veškeré práce poslanci vyřídili. Poslanec mohl žádati diet jen po ten čas, kdy v parlamentě seděl a hlasoval; kdo po prorogaci v parlamentu se neobjevil, nemohl žádati writ de expensis, třeba tam před prorogací byl býval. Vnější totožnost prorogace a dissoluce tím zmizela. Prorogace stala se umělým vyřízením prací a zakončením jich, neboť právnícké účinky, které spojeny byly původně s vystavením writ de expensis (po vyřízení prací), zůstaly při pojmu prorogace. Z těchto skutečností vzniká pojem »sesse« jako umělého oddílu celého období parlamentárního, a adjournment omezuje se na prosté odročení bez přerušování prací. Sněmovna lordů neměla dle H. na tomto vývoji účasti, ježto v době ustálení se oněch pojmů nebyla ještě samostatným orgánem státním, nýbrž pouze pomocným sborem královým, jmenovitě pro činnost soudcovskou. Celý vývoj parlamentarismu odůvodňuje prý větu: The english constitution had not been made, but had grown.

H. Rehm (D. Recht) píše o ústavním konfliktu, jenž vznikl mezi Švédskem a Norvéžskem. Z všeobecného hlediska má sice Norvéžsko nárok, aby zahraničné úřady měly ráz společný, t. j. Švédska i Norvéžska,

avšak pozitivní právo je na straně švédské. Zřízení samostatných zahrani. zastoupení norských bez souhlasu Švédska bylo by porušením mezinárodní smlouvy — unie — a též norské platné ústavy. Konfliktem švédsko-norským zabývá se též čl. prof. *Varenia* z Upsaly o významu konvence mooské r. 1814 (Grünh. Z.) — O otázce finské jednají: Prof. *Bar* (D. Recht) a professoři *Michoud* a *LaPradelle* v rozsáhlé úvaze »La question Finlandaise« (Rev. d. dr. publ. e. d. la sc. pol.); obě rozpravy jsou psány celkem příznivě pro Finsko, uznávající jeho samostatné a zvláštní postavení. — *W. Hamm*, A study of presidential votes, ukazuje, jak s rozvojem politického uvědomění vzrůstá účast voličstva na výkonu volebního práva při volbách presidentů ve Spoj. Státech za posledních let; ovšem není poměrná k obecnému stoupání počtu obyvatelstva (Pol. Science Quarterly).

3. *Zimmermann* (Ann. d. Deut. Reich.) zpravuje o nucení k volbě pod peněžitou pokutou, kteréž bylo nově upraveno zákonem o volení na zemský sněm brunšvický. — *Kulemann*, Eine staatsrechtliche Neubildung (Arch. f. öf. R.), referát brunšvického soudního rady o poměru regentství a zeměpána v Brunšvicku. Dochází k závěru, že vévoda Cumberlandský je sice »zeměpánem«, že však pro trvalé překážky nemůže vykonávat zeměpanských práv, nepožívaje ani pasivních práv vladařských, jak toho žádá zájem státní (vlastně toliko pruský). Jednání pruské vlády, kteráž po smrti posledního vladaře vévodství brunšvického Viléma (1884) prosadila dosazení regenta a neuznala práv nejbližšího dědice, vévody Cumberlandského, omlouvá důvody politickými. Státoprávní novotvar je v tom, že má býti činěn rozdíl mezi regentstvím nastupujícím pro nespůsobilost vladařovu a mezi regentstvím v době, kdy způsobilému panovníku jiné překážky (zde politické) vadí ve výkonu práv zeměpanských. — *Braun*, Die Zurückziehung von Titeln, Orden und Ehrenzeichen nach dem Verwaltungsrecht Preussens (Arch. f. öf. R.). Otázka, může-li král pruský odníti tato vyznamenání, jichž udělení je aktem vládním, nikoli osobním čestným právem koruny, a jichž užívání pisatel pokládá za subjektivní právo veřejné ve smyslu Jellinkově, zodpověděna je kladně; jeť odnětí jich též aktem vládním, i musí se dítí za spolupodpisu a zodpovědnosti ministroy. Udělení řádův a čestných odznaků propůjčuje právo užívací. — V čl. o právu petičním (Arch. f. öf. R.) probírá *Bornhak* podstatu jeho a ustanovení pruské ústavy. Právu prosby neodpovídá nikdy závazek prosbě vyhověti, i kdyby to bylo v moci žádaného; právo prosby je *ius merae facultatis* a v život právní vstupuje pouze tehdy, když právní řád jemu ukládá meze právní; postrádá samo charakteru právního a je jen výrazem osobní svobody vůle, podléhá tedy všem omezením jako tato a je státoprávně bez obsahu. Omezení plynou buď z trestní povahy předmětu, nebo ze zvláštního stavu petentova (petiční právo úředníkův). Obce mohou (dle rozh. pruského vrch. soudu správního) podávat petice jen v záležitostech, které mají původ ve zvláštnosti poměrů místního společenství, v jich ochraně a zlepšování; v záležitostech jdoucích přes tento okruh petiční právo uznáno není, tak na př. ne ve věcech obecně politických. — Prof. *Arndt*, Noch einiges über das selbstständige Verordnungsrecht (Arch. f. öf. R.); stručná polemika, že dle ústavy pruské má koruna právo vydávati samostatná závazná nařízení v oborech zákonem neupravených (*praeter legem*), nikoli jen prováděcí nařízení. Srov. Sborník I. 320, II 231.

4. Z oboru samosprávy přináší *Verwaltungsarchiv* pokračování článku *Ebnerova* o právních poměrech městských úředníkův obecních v Prusku; zvláště jedná o jich služebném postavení a právní povaze služného. — U příležitosti nepotvrzení purkmistra berlínského německým císařem zabývá se býv. senátní předseda vrch. správ. soud. dvoru pruského *Jebens* ustanoveními pruského městského zřízení; posuzuje případ příznivě, pokud se týče jednání vrch. presidenta provincie brandenburské (D. Jurist.-Z.). — *Hatschek* (Verwltgsar.) uvažuje o anglické místní správě, její dnešní formě a významu pro prusko-

německý vývoj právní (v. Sborník II. 235). — *E. Bernstein* v článku o demokracii místní správy v Anglii referuje o knize *Redlichově* »Engl. Localverwaltung« se stanoviska sociálně demokratického (D. Zeit.). — Bohaté rozhledy po sociální a kommunální politice měst severoamerických jsou v řadě článků čas. chicagského: *The American Journal of Sociology*. — Obecní zřízení anglického municipálního města popisuje článek: *The municipal activity of an English City*, týkající se města a hrabství Norwichu (Pol. Sc. Quart.). Tamtéž v čl.: *Responsible county government*, zabývá se *Sparling* teorií odpovědnosti tak, jak platí dle nynějšího zákonodárství o zřízení okresovém ve Spoj. Státech, zvláště kontrolou finanční těchto vyšších místních svazků správních. Dále ve čl. *Four German Jurists* v témž čas. kritizuje *M. Smith* Gneistovo učení o samosprávě, resp. o místní správě anglické.

III. Mocnářství rakousko-uherské. 1. Ústava říšská: *B. Rieger*: Ústava únorová z r. 1861 (Osvěta). — Dr. *F. Fiedler* píše o závazných společenstvech zemědělských a zákonodárné kompetenci. Z osnovy rámcového zákona patří do působnosti říšské rady předpis zaručující společenstvům úlevy poplatkové; kompetence o předpisech, jimiž se organizace prohlašuje za závaznou, je sice sporná, avšak v skutku prý byly spory podobného způsobu na základě prosincové ústavy rozhodovány ve prospěch zákonodárství říšského, aniž jsme měli moc, praxi tuto zvrátiti. Předpisy, příznávající společenstvům ukládati daně, i předpisy povahy administrativní, jimiž je upraveno řízení, kompetence a dozor úřední, přísluší před sněmy zemské (Čes. Revue). — *Pelikan* jedná o § 19 st. z. z. o všeob. pr. st. obč. a řeči samosprávných obcí. Právo volného sebeurčování, které přísluší obcím dle říš. zák. obecního, nezaručuje prý jednotlivci toho, aby v úřadě i veřejném životě mohl svého jazyka užívat; potřebí k tomu zvláštního zákona o užívání jazyků při úřadech samosprávných (Oest. Z. f. Verw.). — Prof. *Pfersche*, Das österr. Sprachenrecht, referuje o stejnojmenné knize Alfreda Fischela (D. Zeit.). — *Eglauer* jedná o zájmovém zastoupení, příspěvkem k návrhu na opravu volebního řádu do říš. rady; článek dr. *Krále* o právu interpelačním a jeho užití při zabavených tiskopisech, je replikou na článek nejmenovaného v Oesterr. Ger.-Ztg. č. 17 (Oest. Z. f. Verw.). — V Záhřebském Mjesečníku: Dr. *Badaj A.*, Dva vážna slučaja nadležnostnog reciprociteta naprama Austriji i Ugarskoj.

2. Ústava zemská. Opravy volebního práva do zemského sněmu českého a zavedení přímých voleb v obcích venkovských r. 1901 týká se článku prof. *Spiegla*, při čemž podán také přehled starších řádů volebních (Oest. Z. f. Verw.). — O témž předmětu článek v »Naší Době«. — O ústavě českého státu dle uspořádání státoprávního, návrhy podává *Joklík* v »Rozhledech«. — Návrh zákona o řízení v inkompatibilních záležitostech členův uherského říš. sněmu, jak byl předložen plenu, jest otištěn v Zt. f. ung. öf. u. Privatr. — Gross-Croatien und die croatische Staatsidee (D. Zeit.). — V Przeglądu prawa i administracji prof. *St. Starzyński*: Sprawy prawno-polityczne na sesjach sejmowych 1900, 1901, podává rozhled po právně-politických otázkách, projednávaných v sezeních sněmu haličského v l. 1900, 1901 (reforma volební, reforma jednacího řádu, úřední jazyk polský).

3. Korporace samosprávné: Ve »Věstn. samospr. a národohosp.« uvažuje *B. Rieger* o vedoucích myšlenkách naší samosprávy a Dr. *Albín Bráf* o ideách a skutečnostech v samosprávě (v. Sborník II., 239). — Řadu článků z oboru samosprávy obecní a okresní přinesl »Samosprávný Obzor«; zvláště budte uvedeny: článek Dra. *Fr. Fiedlera*, o provádění změn v území obecním, dotýká se otázek sloučení a rozloučení obcí, svazku osadního a sporův o hranice obecní a osadní; z díla prof. *Pražáka* otištěné stati: O vydržení práva domovského a Úředníci a jinací zřízení obecní; dále některé články *Uhliřovy*: z práva domovského, o výkonné moci okresního výboru, o příslušnosti říš. rady či sněmů ve věcech přenesené působnosti obcí, o pojišťování samosprávného úřednictva a j. Přehledně podává »S. O.« též rozh. nejv. spr. dv.

soud. ve věcech samosprávy. — Mjesečník právníčkoga družstva u Zagrebu 1901 obsahuje z práva veřejného: Dr. *M. Brezinščak*, Misli o budućem našem občinskom zakonu (o budoucím obecním zákonu). — *Müller* (Oest. Z. f. Verw.) jedná o vydržení domovského práva manželčina. — K domovskému právu vztahují se dále *Roztočilovy* články v Ger. Halle. — O nemocenském pojišťování živnostnictva a naší samosprávě jedná Dr. *Polák* (Sam. Obzor). — *Bunzel* jedná o novějším chudinském a domovském zákonodárství v Rakousku (Z. f. d. ges. Staatsw.). — O novém právu domovském článek též v Oest. Z. f. Verw. —řk.

Politické hospodářství.

Friedr. svob. p. Wieser: Über die gesellschaftlichen Gewalten. (Rektorská řeč instalační, Praha 1902, 43 str.)

»V tajemstvích života hromadného vězí tajemství státního života. Potřebujeme psychologie individua v masse a pochopení všeobecné techniky massové, než můžeme rozuměti státu«. Těmi slovy autorovými můžeme asi správně vyjádřiti úkol jeho duchaplné nastolovací přednášky. Navázal na známou rektorskou řeč *Adolfa Exnera* o politickém vzdělání, která svého času tolik oprávněné pozornosti vzbudila, nikoliv, aby jako Exner, odkrýval scestí, na něž nemístné osvojování method přírodovědeckých zavádí vědy politické, nýbrž aby nás řadou nad míru jemných analys a výrazně nastíněných charakteristik historických provedl v říši oněch mocí, které ovládají život veřejný. Váha té zajímavé studie nespočívá v novosti typických skutečností, které by zde bádavým duchem ponejprv byly odhaleny, nýbrž v bystrém sečláňování, soudném odhadu, důmyslných obdobách a neobyčejně jasném, slohově opravdu skvělém podání. Jen kdo plně ovládá látku společenských věd i historie a v tom maje pevnou oporu, nad běžná hesla denní se dovede povznést, ale spolu též mistrně vládne uměním podání. dovede v nevelkém objemu čtyřiceti stran podati tolik obsahu. A to platí stejně, když rozbírá poměr vůdcích hlav a vedených mass, poměr tříd vládnoucích a ovládaných, politických stran a vlád, síly zvyklostí a jejího významu pro životnost ústav, i když rozbírá úlohu, kterou mají skutky moci a výboje jako zdroje státotvorné, když ji exemplifikuje na nejslavnějším příkladu, říši římské, a po té odhaduje dějinný význam křesťanství, jež všelidský názor vyneslo »z krvavého díla starověku jako čistý výnos světodějinný«. Ideu »společnosti« přináší teprve věk osvícenský a tu teprv vlastně končí středověk, jako stará doba křesťanstvím. V novověkém rozvoji techniky, jenž plodí moderní otázku sociální, stávají se tvůrčí podnikatelští vůdcové pro hospodářství národní tím, čím byli vojenští náčelníci a státníci v dobách výbojných pro stát. Nové tendence nadvlády nad massami, které jsou ovocem mocného přetvoření techniky, nalézají však již své meze v autoritě státní a ve vyvíjející se organizaci dělnické, v níž vzniká nové ústředí pro zabezpečení svobody mass. »Jako kdysi měšťáci ve státě, tak požadují dnes dělníci v oboru výdělečném práv volnostních a podílu u vládě. Zde jako tam je péče patriarchální, kterou dobrotivý kníže stejně jako blahovolný podnikatel pěstuje, a která přece občanstvu nepostačovala, jako nemůže postačiti